

„A kérdést kizárólag a sajtó erkölcsére bízni azt jelentené, hogy lemondunk ezen alapértékek védelméről”*

A sajtószabadságnak ésszerű és elfogadható korlátai vannak. E tekintetben már-már világnézeti különbség alakult ki a médiajogászok között. Pedig csak arról van szó, hogy „játékszabályokat” kell felállítani a demokratikus nyilvánosság számára. Koltay András, a Médiatanács tagja.

Médiakutató: Értékelje, kérem, a törvény megszületése óta eltelt időt.

Koltay András: Pozitívum, hogy intenzív vita indult a médiaszabályozásról. Ellenben csalódás, hogy e viták legtöbbször tíz hónap után sem érik el a kellő mélységet, és egyes megnyilvánulásokban még mindig a majd’ egyéves retorika uralkodik. Az eddig eltelt idő azt igazolja, megalapozatlanok voltak a jogszabály hatályba lépését kísérő félelmek és pánikreakciók. Persze ez a néhány hónap nem adott választ valamennyi jogalkalmazási kérdésre, hiszen csak évek alatt csontosodhat meg egy ilyen átfogó ágazati átalakítás. De az talán bebizonyosodott, hogy a „goebbelsi médiapolitikáról”, hatalomgyakorlásról szóló vádaknak nincs valóság alapjuk.

Médiakutató: A Médiatanács tagjainak kilencéves mandátuma, kizárólag kormánypárti jelölése, elnökének miniszterelnöki kinevezése nagyon is valóságos. Ilyen „felhatalmazással” bármilyen, akár „goebbelsi” médiapolitika is könnyedén folytatható.

Koltay: A legtöbb európai országban a hatóság függetlenségét jóval kevesebb törvényi garancia igyekszik előmozdítani. A legtöbb helyen a kormány vagy az illetékes miniszter kinevezi a jelöltjeit, és kész. Ehhez képest a parlamenti választás jelentős legitimitációt ad nekünk. A tevékenységünk pedig meglehetősen szoros tartalmi és eljárási keretek közé van szorítva. Hogyan tudnánk önkényesen eljárni, ha sohasem mi mondjuk ki a végső szót, és bármely döntésünket megváltoztathatja a bíróság?

Médiakutató: Ha a brutális bírságokat és egyéb szankciókat – az ön által adott eddigi indoklás szerint – a Médiatanács nem is kívánja alkalmazni, akkor miért kerültek be ezek a lehetőségek a törvénybe?

Koltay: Ez a „van rajta sapka, nincs rajta sapka” esete. Ha alkalmaznánk, az a baj, ha nem, akkor meg az. A szabályozás léte és annak ismerete feltehetően arra készteti a sajtótermékeket, hogy tevékenységüket megpróbálják törvényes keretek közé szorítani. Ha egy cselekedetet tilt a Büntető Törvénykönyv, nyilván jobban meggondolom, megteszem-e. A tilalmakat felállító jogszabályok elsődleges célja a jogsértések megelőzése. Ez nem közvetett vagy öncenzúra, csak meg kell nézni, milyen szabályok vonatkoznak a sajtóra, mi a céljuk, és hogyan értelmezi ezeket a Médiatanács. A törvényben meghatározott hatósági eszközök a közigazgatási jogban elfogadottakhoz képest egyáltalán nem brutálisak.

Médiakutató: Említette, hogy a szabályozás körüli vita még mindig felszínes. Az is lényegtelennek számít, hogy a törvény miért tekinti egységesnek a médiarendszert, és miért szankcionálja a nyomtatott sajtót, valamint az internetet? Hiszen az eddigi vitás ügyeket rendezni lehetett a bíróságokon.

Koltay: Nem értek egyet azzal, hogy a médiaszabályozás megnöveli az eljárások számát, pusztán azzal, hogy a polgári és a büntetőjog mellé ugyanazon tényállások miatt közigazgatási eljárást is lehetővé tesz. Nincsenek átfedések, vagy csak minimálisak. Az új szabályozás

* A beszélgetést Lampé Ágnes készítette, és a Médiakutató 2011/4. számában jelent meg.

tényállásai kevés kivétellel eddig is benne voltak a médiatörvényben; ezeket az Alkotmánybíróság sorra alkotmányosnak minősítette. A Büntető Törvénykönyv például tiltja a közösség elleni izgatást, azaz a gyűlöletre uszítást. Szabó Albert 1998-as esete óta ez ügyben senkit nem ítélték el jogerősen. Normális helyzet ez? Még kiforrott demokráciában is valószínűtlen, hogy tizenhárom év alatt senki ne kövessen el ilyen bűncselekményt. A médiaszabályozás 1996 óta enyhébb mércét határoz meg a gyűlöletbeszédre vonatkozóan, és tiltja a közösségekkel szembeni gyűlöletkeltést és a kirekesztést. A médiában közzétett gyűlöletbeszédet minden európai országban tiltják. Ha bárki tud a tiltás mellett szóló érveknél erősebb érvet hozni arra, ezt miért ne tegyük, meghajlok előtte. A szabály létén vagy nemlétén túli kérdés, hogy a gyűlöletbeszédet milyen mértékben kell tiltani, de e tekintetben a magyar szabályozás nem tekinthető túlzottan korlátozónak.

Médiakutató: Az emberi méltóság védelme például a Polgári Törvénykönyvben is szerepel.

Koltay: Ez igaz. Még sincs olyan bírósági döntés, ami a médiával szemben az emberi méltóság mint személyiségi jog sérelmét állapította volna meg. Ez így „holt betű”. De említhetném a magánszféra megsértését is, ami ugyanúgy nem szerepel sem a Polgári, sem a Büntető Törvénykönyvben, miként az alkotmányos rend sérelme sem.

Médiakutató: Úgy érti, volt egy jogi hiátus, amelyben olyan jogsértéseket lehetett elkövetni, amelyeket sem a bíróság, sem a korábbi szabályozás nem vett figyelembe? Ezért kerültek ezek az új médiatörvénybe?

Koltay: A sajtószabadság sehol sem azt jelenti, hogy a médiának mindent szabad, pusztán azért, mert közérdekű tevékenységet lát el, és akit jogaiban sért, az ezt igenis tűrje el, maradjon jogi eszköz nélkül, mert a közérdek megelőzi az ő személyes érdekét. Én abban a sajtószabadságban hiszek, ami felállít bizonyos, jó esetben általánosan elfogadható – az európai civilizáció alapvetéseit tiszteletben tartó – „játékszabályokat” a demokratikus nyilvánosság számára. Az emberi méltóság, a magánélet, a közösségek gyűlölettel szembeni védelme vagy a gyermekek védelme mind ilyen. E kérdések körüli vita szinte már világnézeti kérdés a médiajogászok között. Lehet állítani és érvekkel alátámasztani, hogy e szabályoknak nincs létjogosultságuk, de el kell fogadni az ellentétes, a szabályokat támogató álláspont legitimitását is.

Médiakutató: Sokak szerint ezek csak gumiszabályok.

Koltay: Ezek kiérlelt, régóta létező, a magyar alkotmányosság számára ismerős kategóriák. Két példa: az egyik bulvárlap 2004. január 27-ei címlapján egy futballista haláltusája volt látható. Ez szembemegy az alapvető emberi, erkölcsi normákkal, megengedhetetlen. Igaz, a hozzátartozók a kegyeleti jog megsértése miatt perelhetek volna, de kinek van kedve ehhez ilyenkor? Egy másik, 2010-es címlapon láncfűrészcsaládi mészárlás áldozatainak fotói szerepeltek; az arcokat úgy takarták ki, hogy azért felismerhetőek maradjanak. A gyilkos apával még ennyit sem tettek meg, mondván, neki nincsenek személyiségi jogai. Ezután láncfűrész „photoshopoltak” az egyik megölt kisgyermek nyakához. És a sor folytatható. Megjegyzem: egyik eset sem a politikai sajtót érintő ügy.

Médiakutató: Ilyen esetben a Médiatanács fellépne?

Koltay: Nincs ugyan „lapolvasó osztályunk”, de a hatóság hivatalból eljárást indíthat. Ezt eddig nem tettük meg.

Médiakutató: Ha tegnap jelent volna meg a láncfűrészcsalád címlap, mit tenne a hatóság?

Koltay: Nem lenne akadálya az eljárásnak.

Médiakutató: Polyák Gábor szerint az ilyesmi erkölcsi kérdés, amit jogszabállyal lehetetlen befolyásolni – ahogy erre a Murdoch-ügy is rávilágított.

Koltay: Az erkölcsi normarend valóban megelőzi a jogot, és tágabb érvényű is annál. De hogy utóbbi alkalmatlan lenne a társadalmi viselkedés befolyásolására, nagyon merész állítás. Miért tiltja akkor a Büntető Törvénykönyv az adócsalást, ha tudjuk, tízezrével ügyeskednek a magyarok, és igazából nem tekintik megbocsáthatatlan vétségnek az ilyesmit?

Médiakutató: Az elkövetőt az adócsalásért megbüntethetik. Ahogy a fotó esetében a kiadót kegyeletsértés miatt.

Koltay: Az említett esetekben a rokonok döntése, hogy halottaik védelmében fellépnek-e és követelnek-e kártérítést vagy sem. Más kérdés, hogy a médiaszabályozás megpróbálja-e védeni az európai társadalom alapértékeit, és kívánja-e befolyásolni a demokratikus nyilvánosságot oly módon, hogy ezeket a megnyilvánulásokat kitiltja onnan. A két érdek tehát alapvetően eltér. A kérdést kizárólag a sajtó erkölcsére bízni azt jelentené, hogy lemondunk ezen alapértékek védelméről. Az említett Murdoch-botrány kitörése előtt az Egyesült Királyságban sem volt törvényi sajtószabályozás, most a miniszterelnök és minden vezető politikus bírságot kivetni képes felügyelő szervért kiált. A nyáron Londonból hívtak a jogszabály-módosítás előkészítésével megbízott tanácsadó irodától, hogy érdeklődjenek a magyar médiaszabályozás iránt. Az eset épp azt bizonyította, hogy az Egyesült Királyságban működő, a szó nemes értelmében vett nagyvonalú liberalizmus által képviselt értékek felmorzsolódhatnak a profitért és a piaci előnyökért vívott küzdelemben.

Médiakutató: Az említett magyar esetekben vethetők ki az akár több tízmilliós bírságok?

Koltay: Ezek olyan súlyos jogsértések, ahol a bírságot elképzelhetőnek tartom, de természetesen csak a fokozatosság elvének figyelembe vétele mellett.

Médiakutató: Mindez a társszabályozás keretében nem az önszabályozó testületek feladata?

Koltay: Ha az érintett kiadó a társszabályozás hatálya alatt áll, valóban elsősorban az övék, bár ott nincs lehetőség bírság kiszabására. Amúgy azzal egyetértek, hogy nem feltétlenül a bírság a legcélravezetőbb szankció. Ha a társszabályozó szervezet elmarasztalja a kiadót, és arra kötelezi, hogy az eredeti megjelenéssel azonos terjedelemben kérjen bocsánatot az elhunyt rokonaitól, az többet ér, mint egy milliós bírság. A közönség ugyanis így értesül arról, hogy olyasmi történt, ami szembemegy az európai alapértékekkel és a demokratikus nyilvánosság eszméjével.

Médiakutató: A televíziók és a rádiók miért maradtak ki a társszabályozásból?

Koltay: A tévé és a rádió Európában sehol sem esik ön- vagy társszabályozás hatálya alá. E tekintetben tradicionális, a két médiumot kiemelten kezelő megközelítés uralkodik a kontinensen.

Médiakutató: Európában az is tradíció, hogy nincs egységes médiaszabályozás.

Koltay: Nálunk sincs. A sajtóra öt-hat tartalmi kötelezettség vonatkozik, plusz a regisztráció, semmi több. Egyébként számos „egységes” sajtótörvény létezik Európa-szerte, amely kötelezi valamennyi médiumot.

Médiakutató: Akkor miért került minden közös szabályozás alá?

Koltay: Két törvény van: egy általános, keretjelleget, részben deklaratív, részben konkrét kötelezettségeket telepítő vagy jogosultságokat biztosító szabályokkal; a Médiaalkotmány nem differenciál a médiumok között, ilyen értelemben valóban egységes szemléletű. A

szabályozás nagyobb részét kitevő, az Mttv. viszont eltérő szabályozási szinteket határoz meg.

Médiakutató: A „médiarendszer egésze” – ez a kifejezés szerepel benne.

Koltay: Annyiban igaz, hogy a médiarendszer minden szereplőjének tartózkodnia kell a gyűlöletbeszédtől és tiszteletben kell tartania az emberi méltóságot. Ebben nem látok problémát.

Médiakutató: Az internetes mozgókép hová tartozik?

Koltay: Az Európai Unió 2007-ben fogadott el irányelvet, ami alapján a lekérhető médiaszolgáltatás platformtól függetlenül szabályozás alá esik, ideértve az interneten közzétett tartalmakat is. A magyar törvény is így rendelkezik, ellenkező esetben megsértenénk az uniós jogrendet. Természetesen igaz, hogy a magyar szabályozás az irányelvi kötelezettségeken kívül egyéb normákat is előír, illetve egyéb szolgáltatásokra is vonatkozik, ami a tagállam döntési kompetenciájába tartozó kérdés. Hogy az internetes mozgókép hova tartozik, attól függ, milyen módon és környezetben jelenik meg. Ha nem sajtótermékben vagy médiaszolgáltatásban, nem tartozik a törvény hatálya alá. Ilyenek a céges honlapokon megjelenő kisfilmek. De lehet lekérhető médiaszolgáltatás is, és egy sajtótermék szöveges tartalmának olyan szoros kísérője is, amelyik nem tekinthető önálló szolgáltatásnak.

Médiakutató: És ha valaki a blogjában tesz közzé mozgóképet?

Koltay: A blog önálló problematika. A médiaszabályozásnak alapvetően nincs vele dolga. De a „blog” elég képlékeny fogalom, és előfordult már a világban, hogy médiaszolgáltatást vagy sajtóterméket kínált, csak máshogy nevezte magát. Ha valaki nyereség érdekében, anyagi kockázatot vállalva üzleti tevékenységet folytat, azzal megvalósul a sajtótermék definíciójában szereplő egyik kritérium.

Médiakutató: Az új törvény a társadalmi felelősség elve alapján kívánja meghatározni, a közönség mit olvashat és mit nem. Ez elfogadható egy demokráciában?

Koltay: Sajtótörvény eddig is létezett, igaz, ügyetlen, rossz és alkalmazhatatlan volt. Senki nem gondolhatja, hogy a sajtó azért maradt az 1986-os szabályozás hatálya alatt, mert a jogalkotó alapos megfontolás után ezt vélte helyesnek. Ha 1990 után egy törvény lefektette volna az alapokat, amit az új szabályozás esetleg csak korszerűsít, valószínűleg megelőzhető lett volna ez a súlyos kritika. Sajnos nem lett új sajtótörvény, de csak azért, mert az MDF–SZDSZ-paktum e tárgykört is kétharmadosá tette.

Médiakutató: Senki nem vonta kétségbe az új törvény szükségességét. Amúgy ki találta ki a koncepciót? És kik írták a médiatörvényt? Ön köztük volt?

Koltay: Azt miért nem kérdezik meg soha, hogy ki írta az új PSZÁF- vagy az új honvédelmi törvényt? Én amúgy 2010. október 11-éig külső szakértőként, előkészítő anyagokkal, ötletekkel vettem részt a munkában, majd a Médiatanács tagjává való választásom után a hatóság képviselőjeként tettem észrevételeket.

Médiakutató: Az objektív felelősség kérdésével miért nem foglalkozik a törvény?

Koltay: Mert az a személyiségi jogvédelem területén található, a Polgári és a Büntető Törvénykönyvben szerepel, ahonnan a médiaszabályozás nem szakíthatta ki.

Médiakutató: A médiatanács gyakorlat ugyanúgy betölthette volna azt a hézagot, amit eyebekek mellett az emberi méltóság megsértése vonatkozásában említett.

Koltay: A médiaszabályozás és a médiahatóság nem alkalmas arra, hogy személyiségi jogsértések esetén járjon el. Az egyéni jogsérelmek orvoslása a polgári és a büntetőjogra

tartozik, a médiaszabályozás pedig nem az egyén érdekét, hanem a közérdeket védi. Tehát a médiahatóság eljárása lényegében független attól, hogy történt-e egyéni jogsérelem, mi mindenkor csak a közérdek sérelmét vizsgálhatjuk. Ezen értelmezés az ORTT utolsó éveiben kezdett gyökeret verni a hatóságon belül. A médiaszabályozás területén egyedül a sajtóhelyreigazításnál jöhetne szóba, ha a mástól származó (híresztelt) információ hamisnak bizonyul. De a sajtóhelyreigazítás intézményével szerintem összefér az objektív felelősség. Azért, mert a helyreigazítás nemcsak arra való, hogy a sérült jó hírnevet helyreállítsa, hanem arra is, hogy a közönség tudja, milyen hamis állításokat tettek közzé a médiában. Ez elsősorban a tájékoztatáshoz fűződő közérdeket védő, és csak másodsorban a személyiségi jogot óvó szabály, és ez indokolta a médiaszabályozásba való visszakerülését. De azzal elvben egyetértek, hogy amennyiben egy újságíró hüen, pontosan közöl egy sajtótájékoztatón elhangzó szöveget vagy egy interjút, ne lehessen súlyos kártérítésre kötelezni őt. A bírósági gyakorlat amúgy az elmúlt tíz évben jelentősen fellazította az objektív felelősség szabályát.

Médiakutató: Az interjú visszaküldése tekintetében mit jelent az Smtv. 15. paragrafusának 3. bekezdése, miszerint: „a helyi, országos, vagy európai közélet eseményeivel összefüggésben” tett nyilatkozatot nem lehet visszavonni? Más esetben, ha amúgy korrekt a cikk, visszavonható?

Koltay: Nem. Csak abban az esetben, ha a média részéről történt visszaélés. Ez a szabály a közélettel foglalkozó sajtó korábbi helyzetén javít. Ugyanakkor megpróbálja kezelni azt az – elsősorban a kereskedelmi tévék által előidézett – állapotot is, amikor a valóság- és a kibeszélő show-k szereplőivel szerződésben aláírták: nem tilthatják le a számukra sérelmes tartalmak közzétételét. Majd ezután különböző trükkökkel átverték, sokszor megalázó helyzetbe hozták őket. Az új szabályozás szerint ez tilos.

Médiakutató: És a kiegyensúlyozottság megvalósítható? Sokak szerint rég túlhaladott kívánalom.

Koltay: A kiegyensúlyozottság kötelezettsége 1996 óta szerepel a törvényben, az új szabályozás sokat enyhített rajta, ezért igaztalan a régi-új jogszabályt brutálisan korlátozóknak minősíteni. Hasonló vagy azonos szabály az uniós országok döntő részében is létezik, mások mellett a németeknél, a franciáknál, az olaszoknál, a briteknél. A sokszor követendő példaként állított 2003-as brit médiatörvényben a „megfelelő pártatlanság” kifejezés szerepel. Idén sok kiegyensúlyozottsággal kapcsolatos hatósági döntésünk született, gyakorlatunk korrekt, alapos, tisztességes.

Médiakutató: Polyák Gábor szerint a mai médiarendszer más médiapolitikai eszközöket igényel, mint a pluralizmus, a kiegyensúlyozottság és a sokszínűség, hisz – ez utóbbi tekintetében – minden rendelkezésre áll.

Koltay: A médiapluralizmus az egész – közös és állami – európai médiaszabályozás alapja, ezen elv kiiktatása lényegében felszámolná a ma ismert valamennyi szabályozást, valamint annak lassan száz évre visszanyúló filozófiai és kulturális alapjait, és szembemenne a közös európai jogrenddel is; e felvetés számomra ezért nehezen fogadható el. A piac önszabályozása, mint a jogi szabályozás alternatívájaként megjelenő egyfajta normarend, papíron szépen mutat, és számomra is vonzó. Nem nehéz eljutni odáig, hogy például a kiegyensúlyozottság előírása értelmetlen, mert A, B és C véleménye így is, úgy is elérhető az interneten vagy a sajtóban. Csak éppen azt hagyja e felfogás figyelmen kívül, hogy a magyar társadalom döntő többsége a mai napig elsősorban tévézik és rádiózik. Nem feltétlenül a harminc alattiak médiafogyasztási szokásaiból kell kiindulni, a társadalomban ugyanis még mindig a hagyományos szokások uralkodnak. A tévéhíradók szinte egy időben kezdődnek, de ha nem így lenne, ésszerűen akkor sem várható el senkitől, hogy megnézzen többet is

közülük, elolvasson több politikai napilapot, majd elkezdjen gondolkodni, hol lehet az igazság?

Médiakutató: Egy adott műsoron belül kell kiegyensúlyozottnak lenni?

Koltay: Az esti híradó esetében igen, más közéleti tájékoztató műsorszámokban pedig azok sorozatában. Úgy, ahogy az Alkotmánybíróság ezt 2007-ben megkövetelte.

Médiakutató: Jogi szabályozás nem alakíthat ki sokszínű médiapiacot.

Koltay: A piaci önszabályozás teóriája nem veszi figyelembe, hogy a sok szereplő önmagában nem vezet sokszínű tartalomkínálathoz. A tévés és rádiós piaci szereplők legtöbbször – anyagi lehetőségeitől függően – hasonló tartalommal, ugyanannak a 18–49 éves korosztálynak a kegyeiért küzd. Ez lenne a magától megvalósuló sokszínűség? Persze ezt szabályozással nehéz befolyásolni, a magyar törvény is csak igen enyhe kísérletet tesz erre. A megfelelő válasz a közszolgálati média megerősödése lenne. De ennek ellenére sem értek egyet azzal, hogy sok piaci szereplő önmagában sokszínű tartalomhoz vezet, vagy, hogy az internet megoldja ezt a kérdést. Az internetes tartalmak döntő részét ugyanazok a nagy multinacionális médiavállalkozások uralják, amelyek a filmek, a tévék és a kiadók piacát. Az állítólag forradalmak kirobbantására is képes *Facebook* vagy *YouTube* azonnal töröl egy tartalmat, ha felmerül, bárki érdekét sértheti. Ez nem cenzúra?

Médiakutató: Egyes vélemények szerint a médiahatóság úgy avatkozik a piaci folyamatokba, hogy – miközben Fidesz-közeli cégek vásárolják fel a médiumokat – megakadályozza az Axel Springer–Ringier-fúziót.¹

Koltay: A rendszerváltás környékének egyik nagy botránya volt a hazai sajtópiac külföldi kézbe adása, amikor valamennyi megyei lapot, a nagyobb országos napi- és hetilapokat külföldi vállalkozások vették meg. A döntés közvetve jórészt ennek a következménye. A fúzió ügyében hosszú, adatokkal zsúfolt médiatanácsai határozat született. Ha az összefonódást engedélyeztük volna, súlyos véleménykoncentráció alakult volna ki számos megye közéletilap-piacán. Lehet azzal válaszolni, hogy a tévé és az internet ezt kiegyensúlyozta volna. De a lapok olvasóinak zöme nem megy fel utána az internetre is, a tévék pedig nem váltják ki a politikai újságokat.

Médiakutató: Fidesz-közeli cégek pedig sorra vásárolják föl a médiapiac bástyáit. Hamarosan talán a TV2-t is.

Koltay: A hatóságnak ezzel nincs dolga. Amúgy érdekesnek találom, hogy annak idején, amikor az úgynevezett baloldal felülreprezentált volt a médiatulajdonlás tekintetében, ezt a vádat a mai kritikusok szinte nagyúri göggel utasították vissza. Most, hogy az úgynevezett jobboldalhoz kötődő vállalkozások is tulajdont szereztek, hirtelen fontossá vált a „médiaegyensúly” korábban megmosolygott eszméje. A tulajdoni koncentrációt egy bizonyos mértéken túl egyébként a törvény tiltja. Amúgy ez a felvetés éppen a korábbi érvelésnek mond ellent: ha a médiavilág magától, evidens módon sokszínű, ezért nincs szükség a törvényi beavatkozásra, akkor miért baj, hogy bárki tulajdont szerezhet?

¹ Lásd Gálik Mihály és Vogl Artemon „Az új médiaszabályozás első vizsgája” című írását lapunk 2011. őszi számában – a szerk.